

Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri

Elif MERCAN UZUN· Eda BÜTÜN**

Öz

Suriye’de yaşanan iç savaş sadece Suriye’yi değil birçok ülkeyi ekonomik, sosyal ve toplumsal olarak etkilemektedir. Savaş ve savaşın getirdiği olumsuz yaşam koşulları, hayatta kalma endişesi gibi nedenlerle birçok aile göç etmek zorunda kalmıştır. Aileleriyle birlikte farklı ülkelere göç eden çocuklar bu durumdan en çok etkilenen kesimi oluşturmaktadır. Türkiye’ye sığınan çocukların geleceklerinin bu kargaşadan en az şekilde etkilenmesi için çeşitli önlemler alınmaktadır. Bu önlemlerden bir tanesi bu çocukların çeşitli eğitim kurumlarında eğitimlerine devam edebilmesi için imkân tanınmasıdır. Bu çalışmanın amacı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden sığınmacı çocukların uyum sağlama sürecinde karşılaştıkları sorunların belirlenmesidir.

Araştırma nitel desende oluşturulmuştur. Bu amaçla Samsun’un değişik yerlerinde görev yapan ve sınıfında Suriyeli öğrenci olan altı okul öncesi öğretmeni ile görüşme yapılmıştır. Bu öğretmenler amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme ile belirlenmiştir. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir.

Araştırmada Suriyeli sığınmacı çocukların buldukları eğitim kurumlarına uyum sağlamakta ciddi güçlükler yaşadıkları görülmektedir. Yapılan görüşmelerde bütün katılımcıların birleştiği en önemli ortak noktanın çocukların Türkçe bilmemeleri nedeniyle ciddi sorunlar yaşadıklarıdır. Çocuklar Türkçe bilmedikleri için hem öğretmenleri ile hem de akranları ile iletişim kuramamaktadırlar. Bu nedenle de sosyalleşememekte ve grubun dışında kalmaktadırlar. Aynı zamanda çocukların ülkemize tam olarak yerleşemedikleri ve sığınmacı konumunda oldukları için beslenme, barınma, temizlik gibi temel ihtiyaçlar noktasında sorunlar yaşadıkları saptanmıştır.

Anahtar sözcükler; sığınmacı çocuklar, Suriyeli çocuklar, okul öncesi eğitim

Abstract

The civil war in Syria affects not only Syria but many other countries from economic, social and societal aspects. Many families had to migrate due to the reasons such as the war and the negative living conditions and survival concerns caused from that war. The children, who have migrated to different countries with their families, constitute the portion that is affected from that situation at most. In order for the future of children refuged to Turkey to be affected from this chaos at minimum level, many precautions are taken. One of these cautions is to allow those children to continue their education in various institutions. The aim of this study is to determine the problems the refugee children face with during the orientation period in pre-school education institutions.

This research has been designed in qualitative pattern. For this purpose, interviews were conducted with 6 pre-school teachers working in different points of Samsun and having Syrian students in their classrooms. These teachers have been chosen via snowball sampling, one of the purposeful sampling methods. Semi-structured interview method, one of the qualitative research methods, has been utilized in this study. The interview

Arş. Gör. Elif MERCAN UZUN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği ABD, elfmercan@gmail.com

**Öğretmen Eda BÜTÜN, Havza Halk Eğitim Müdürlüğü, edabutun@gmail.com

questions have been prepared via the literature research made by researcher and the informal interviews made with teachers other than ones participating in the study. The data obtained from the study have been analyzed via the content analysis technique.

In this study, it has been observed that the Syrian refugee children have significant problems in orientating to their present education institution. In interviews made, the most important point, at which all of the participants agreed, is that the children have important problems because they don't speak Turkish. Since they don't speak Turkish, the children communicate with neither their teachers nor peers. For this reason, they don't socialize and are left out of the groups. At the same time, it has been determined that the children don't settle in our country completely and are in refugee status, and have severe problems in basic necessities such as nutrition, sheltering, and cleanness.

Keywords; refugee children, Syrian children, pre-school education

Giriş

Tarih boyunca insanlar farklı nedenlerle göç etmişler ya da göç etmek zorunda kalmışlardır. Ekonomik nedenler, ülkenin siyasi yapısındaki değişim, güvenlik kaygısı, savaş ve daha iyi yaşam koşulları elde etmek gibi sebeplerden dolayı insanlar bütün geçmişlerini kendi ülkelerinde bırakıp farklı ülkelere göç edebilmektedirler. Göç kavramı, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek (Uluslararası Göç Örgütü, 2009) olarak tanımlanabildiği gibi doğal felaketler, ekonomik ya da etnik nedenler, dini veya siyasi zulüm yüzünden hareket etmek zorunda kalmak ya da daha iyi istihdam ve yaşam umutlarını aramayı seçmek (Castles, 2003) şeklinde de tanımlanmaktadır.

Göç edenleri etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Alanyazında bu faktörler göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası faktörler olarak gruplanmaktadır. Bireylerin geldikleri ülkede yaşadıkları travmatik olayların tümü, aileden ya da sevdiklerinden ayrılma ve geride bıraktıkları şeyler göç öncesi faktörleri oluşturmaktadır. Göç sırasında yaşanan olaylar, kayıplar, göç etme şekli, şiddete maruz kalma, yetersiz beslenme, zor yaşam koşulları gibi faktörlerden meydana gelirken, yeni gelinen yere yerleşme, uyum sağlama, sosyal hizmetlere erişim, ayrımcılık ve sosyal dışlanma, dil engeli, eğitim hizmetlerine erişim gibi bileşenler ise göç sonrası faktörleri oluşturmaktadır (Measham, et al.,2014).

Türkiye hâlihazırda devam etmekte olan bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmaktadır. 2011 yılı Mart ayında Suriye'de başlayan olaylar ve savaş yüzünden birçok kişi başta Türkiye olmak üzere çeşitli ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye savaştan kaçanlara yönelik olarak açık kapı politikası uygulamıştır. Açık kapı politikasının uygulanış şekli ve kaçak geçişler nedeniyle bir süre sonra ülkemize gelenlerin kaydı tutulamamıştır. Bu nedenle şu anda ülkemizde kaç tane Suriyeli sığınmacı olduğu bilinmemektedir. Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların yaklaşık olarak %34'ü 11 ilde kurulan 22 kampta yaşarken, yaklaşık olarak %66'sı kamp dışı alanlarda yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Bu sığınmacıların %53'ü çocuklardan oluşmakta ve tahminlere göre kamplarda yaşayan okul çağındaki çocukların %20'si, kampların dışında yaşayanların %74'ü okula gitmemektedir (UNICEF, 2015). Ülkemizde son yıllarda yapılan çalışmalar Suriyeli sığınmacıların eğitime erişimde çok ciddi sorunlar yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Dinçer ve diğerleri, 2013; İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi, 2013; Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu, 2013; UNICEF, 2015).

Sığınmacıların ve özellikle sığınmacı çocukların hakları uluslararası sözleşmeler ile güvence altına alınmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre çocukların eğitim alması en temel

haklarıdır. Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'de ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkındaki yönetmeliğin 27. Maddesinin(2015) "*Mülteci ve sığınmacıların ülkemizde kalacakları süre ile sınırlı olarak öğrenim görmeleri ve çalışmaları genel hükümlere bağlıdır*" hükümlerine göre sığınmacı çocukların eğitim alma hakları sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı çeşitli düzenlemeler yaparak çocukların okullara devam etmelerini sağlamaya çalışmaktadır.

Eğitimin mülteci ve sığınmacı çocukların korunmasında etkili ve önemli bir rolü vardır (Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu, 2013). Taylor ve Sidhu (2012) okulların mülteci ve sığınmacı çocukların yerleşimlerinde, aidiyet duygularının gelişiminde, yeni ülkeye uyum sağlamada kritik rol oynadığını belirtmektedir. Bu noktadan hareketle, çalışmanın amacı; okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden sığınmacı çocukların uyum sağlama sürecinde karşılaştıkları sorunların öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda belirlenmesidir.

Yöntem

Araştırma modeli

Araştırma Suriyeli sığınmacı çocukların okul öncesi kurumlarında yaşadıkları sorunları belirlemek ve ayrıntılı bir şekilde ortaya koyabilmek için nitel desende tasarlanmıştır. Nitel araştırma, bir konunun ya da durumun derinlemesine ve bütüncül olarak incelenmesine olanak sağlayan bir araştırma yöntemidir (Creswell, 2013; Yıldırım ve Şimşek; 2011).

Evren ve Örneklem

Bu çalışmada okul öncesi öğretmenleri ile çalışılmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada Patton'un (2014) "Bu konu hakkında kim daha çok şey bilir? Kiminle mülakat yapmalıyım" sorusundan hareketle öğretmenlerin araştırmacıyı birbirlerine yönlendirmesi ile çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu Samsun'un değişik yerlerinde görev yapan altı okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Bu öğretmenlerden ikisi bağımsız anaokulunda, diğer dördü ilkököl bünyesindeki anasınıfında çalışmakta olup mesleki kıdemleri 4 ile 21 yıl arasında değişmektedir. Ayrıca katılımcıların sınıflarında 2 ile 5 arasında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunmaktadır.

Veri toplama yöntemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak nitel araştırmalardaki temel veri toplama araçlarından biri olan görüşme yöntemi kullanılmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşmeler ile veriler toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği; katılımcılardan spesifik veriler toplanabilmesine olanak sağlamakta, katılımcıların söylediklerine göre ek sorular sorabilme imkanı vermekte ve soruları esnek olabilmektedir (Merriam, 2013). Görüşme soruları yapılan alan yazın incelemesinden yola çıkılarak hazırlanmış ve soruların anlaşılabilirliğini ve amaca uygunluğunu test etmek için ön uygulaması bir okul öncesi öğretmeni ile yapılmıştır. Ön uygulamadan alınan dönütlerden yola çıkılarak görüşme sorularına son hali verilmiştir. Görüşme öncesi öğretmenlere araştırma hakkında genel bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmak isteyen öğretmenlerle görüşme yapılacak yer ve zaman belirlenmiştir. Görüşmeler katılımcılarla araştırmacılar tarafından bire bir, yüz yüze

yapılmış ve katılımcıların bilgisi kapsamında ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Görüşme sürecinde ses kaydına ilave olarak araştırmacılar tarafından not tutulmuştur. Görüşmeler yaklaşık 30-45 dakika sürmüştür.

Verilerin analizi

Araştırmada verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde, elde edilen verileri açıklamaya yönelik kavramlara ulaşmaya çalışılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu nedenle öncelikle görüşmeler araştırmacılar tarafından bilgisayar ortamında yazılı hale dönüştürülmüştür. Daha sonra, araştırmada elde edilen tüm veriler birçok kez okunarak kodlanmıştır. Yapılan kodlamalardan ve araştırmacıların görüşmeler sırasında aldıkları notlardan hareketle araştırmanın amacına uygun olarak “dil sorunu”, “Suriyeli sığınmacı çocuklara yönelik tutumlar” ve “destek ihtiyacı” olmak üzere üç tema belirlenmiştir.

Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular üç ana tema etrafında organize edilmiştir. Bu temalar dil sorunu, Suriyeli sığınmacı öğrencilere yönelik tutumlar ve destek ihtiyacıdır.

Dil Sorunu. Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle ülkemize birçok Suriye vatandaşı göç etmiştir. Bu insanlara ülkemizde “sığınmacı” statüsünde yaşama hakkı tanınmıştır. Gelen sığınmacıların ülkemizde karşılaştıkları ilk ve temel sorun dil farklılığıdır. Bireyin bulunduğu toplumda kendisini ifade etmesinin, diğer bireyler ile iletişim ve etkileşim kurmasının temel aracının dil olduğu düşünüldüğünde dil farklılığının hem sığınmacılar hem de ülke vatandaşları açısından birçok sorunu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Dil sorunu sığınmacıların hem sosyal hayatlarında hem hizmet aldıkları çeşitli kurumlarda karşılarına çıkmaktadır. Bu kurumlardan bir tanesi de okullardır.

Yapılan araştırmada bütün katılımcıların birleştiği en önemli ortak noktanın çocukların Türkçe bilmemeleri nedeniyle ciddi sorunlar yaşadıklarıdır. Öğretmenler çocuklarla hiçbir şekilde iletişime geçemedikleri gibi çocukların akranları ile de iletişimlerinin sınırlı olduğunu, sınıfta yalnız kaldıklarını, yaşadıkları sorunları öğretmenlerine aktarma imkânları bulamadıklarını bu nedenle de karşılaştıkları sorunlar ile tek başlarına mücadele etmek zorunda kaldıklarını belirtmektedirler. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ne o benim ne dediğimi anlıyor, ne de ben onun. Birbirimize boş boş bakıp duruyoruz (Ö 1).

Çocuk derdini anlatamıyor, arkadaşları bir şey söylüyor anlasa bile cevap veremiyor ya da onun söylediğini diğerleri anlamıyor, bir süre sonra da nasıl olsa anlamıyor diye çocuklar konuşmamaya başlıyor... Bizim kendi öğrencilerimiz en ufak bir sorun ile karşılaştıklarında bize gelirler. Ama bu çocuklar sorun yaşadıklarında bana gelmiyorlar, gelseler bile ben tahminlerle onlara yardım etmeye çalışıyorum artık ne kadar tutarsa (Ö 2).

Bu tür öğrencilerle iletişime geçmekte zorlanıyorum hatta iletişim kuramıyorum. Çocuklar da iletişim kurmakta güçlük çekiyorlar bu nedenle onlarla oynamak istemiyorlar (Ö4).

Bizim yaptığımız birçok etkinlik dile dayalı. Hikâye anlatıyoruz, tekerleme söyletiyoruz. Onlara çok anlamsız geliyor aynı zaman bana da. Çocuğa anadili olmayan bir dilde anadil becerisi kazandırmaya çalışmak saçma (Ö 5).

Katılımcılar sığınmacı ailelerle öğrencilerin yaşadıkları problemleri paylaşma ve çözüm bulma noktasında ciddi sorunlar yaşadıklarını dile getirmektedirler. Katılımcılar

sığınmacıların dillerini bilmedikleri için aile ile iletişim kuramamakta ve bu nedenle çocuğun okulda yaşadığı sorunlar çözümsüz kalmaya devam etmektedir. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini şu şekilde açıklamaktadırlar:

Çocuk okulda bir sorun çıkardığında veli ile iletişime geçemiyoruz. Hem tam olarak yerleşik bir hayata bile geçmemişler hem de okula gelse bile anlaşıyoruz bir türlü (Ö 1).

Diğer veliler bu çocukların okula pis gelmesinden çok şikâyetçiler. Ancak bu sorun için velilerle durumu çözmeye çalışmıyoruz, iletişim kuramıyoruz. Zaten onların imkânları da kısıtlı olduğu için ne yapabilirler ki (Ö3).

Mesela çocuk altına kaçırtıyor. Ama ben aileye ulaşamıyorum. Bu çok basit bir örnek gibi gözükse de sınıf ortamında hepimiz için ciddi bir sorun oluşturmaktadır (Ö 5).

Çocukların ailelerini birkaç kez okula çağırdık, ilk seferinde geldiler ama el kol hareketleri ile anlaşmaya çalıştığımız için her iki taraf da bir şey anlamadı. Daha sonra okula yeni bir arkadaş geldi, o Arapça biliyordu. O çevirmenlik yapacaktı. Bu sefer de aileler gelmedi nasıl olsa anlaşıyoruz diye herhalde (Ö 6).

Dil farklılığının neden olduğu diğer bir olumsuzluk ise öğretmenlerin sığınmacı öğrencileri sınıfta istememesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenler çocuklarla iletişim sorunu yaşadıklarını, bu nedenle kendilerini gergin hissettiklerini ve bu durumun hem sığınmacı çocuklara hem de sınıftaki diğer çocuklara olumsuz şekilde yansıtıldıklarını bazen de sığınmacı çocukları görmezden geldiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Çocukları sınıfta istemiyorum çünkü çocukla iletişime geçemiyorum. İletişime geçemediğim çocuğa da bir şey verebileceğimi zannetmiyorum. Zaten zar zor kendi öğrencilerimize temel becerileri kazandırdım. Bu çocuklar gelince davranış bozuklukları gösteren çocuklar oldu. Bu durum da benim bu çocuklara karşı önyargılı olmama neden oluyor (Ö 2).

O çocuklar beni ilgilendirmiyor. Sınıfın bir köşesinde oynayıp gidiyorlar (Ö4).

Bana hiç sorulmadı sınıfa istiyor musun diye. Ama idare ile arası iyi olan bir arkadaş vardı, o istemediğini söyleyince onun öğrencisi de bana verildi. Bana da bu durum anlatılırken «bunları birbirinden ayırmayalım» dediler ama gerçek nedenini sonradan öğrendim. Benim bütün gün onları da etkinliklere katmak için alnımın derisi çatlıyor. İster istemez o çocuklara karşı daha tahammülsüz davranıyorum, daha gergin oluyorum. Bu gerginlikte çocuklara ister istemez yansıyor (Ö 5).

Yapılan araştırmada sığınmacı çocukların anadil farklılığının, okula uyum sağlama sürecinde temel sorunları olduğu görülmektedir. Sığınmacı çocukların dil farklılığı nedeniyle okul ortamına uyum sağlayamadıkları, öğretmenleri ve akranları ile iletişim kuramadıkları, temel ihtiyaçların karşılanması noktasında ciddi sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Suriyeli sığınmacı çocuklara yönelik tutumlar. Bireyler genellikle tecrübelerinden, okuduklarından, izlediklerinden ya da duyduklarından yola çıkarak çeşitli tutumlar sergilemektedirler. Çocukların çeşitli tutumları kazanmasında ailelerin etkili bir unsur olduğu bilinmektedir (Aboud ve Doyle, 1996; Sinclair, DunnveLowery, 2004; Güngör, 2014). Bu nedenle ailelerin Suriyeli sığınmacılara karşı olumsuz tutumlarını çocuklar da okul ortamında zaman zaman sergilemektedirler. Katılımcı öğretmenler ailelerin sığınmacı çocuklarla, çocuklarının aynı ortamda olmalarından rahatsız olduklarını kendileri ile paylaşımlarını şu şekilde dile getirmektedirler:

Evde anne babalar bütün gece sakın onunla oynama, sakın onunla konuşma, yan yana gelme, hasta olursun dediği için ben ne kadar onları kaynaştırmaya çalışsam da nafile. Ailelerin ön yargısı çocuklara geçiyor (Ö 3).

Aileler çocukları bu konuda dolduruyorlar. Çocuklar da oynama konusunda isteksizler. Diğer çocuklar da kendilerini dışlanmış hissediyorlar... Çocuk bir gün okula geliyor, diğer dört gün gelmiyor. Okula düzenli gelsinler diye onlara ufak, maddi değeri olmayan ödüller veriyorum ama nafile... diğer çocukları sürekli uyarıyorum onları da oyuna almaları için ama çocuklar ben arkamı döndüğüm anda kötü davranıyorlar (Ö 5).

Katılımcılar sığınmacı ailelerin beslenme, barınma, temizlik gibi temel ihtiyaçlar noktasında sorunlar yaşadıklarını ve özellikle çocukların temizlikleri ile ilgili sorunların okul ortamında kolayca fark edilebildiğini belirtmektedirler. Katılımcı öğretmenlerden birisi “Benim sınıfımda dört tane sığınmacı öğrenci var fakat diğer öğrenciler sadece birisiyle oynuyor, eli yüzü daha düzgün, daha temiz olanla (Ö3)” diyerek sığınmacı çocukların temizlik ve öz bakım becerilerini karşılayabilecek durumlarının olmaması nedeniyle diğer çocuklarla etkileşime geçemediklerini gözler önüne sermektedir. Temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında sorun yaşanan çocukların sınıf ortamında daha çok dışlandığını katılımcılar şu şekilde ifade etmektedir:

Evde on iki kişi kalıyorlar. İki aile birlikteymiş. Öyle olunca çocuk doğru dürüst beslenemiyor. Okulda besliyoruz ama yıkayamıyoruz. Öz bakım becerilerini kazanmamış çoğu. Üstüne kaçırıyor, eli yüzü kir içinde. Öyle olunca diğer çocuklar yaklaşmak istemiyorlar (Ö 1).

Devletin gerçekten bu çocukları önemseydiğine inanmıyorum. Bunları aldılar ama yaşama şartları çok kötü. Okula da o şekilde geliyorlar bu nedenle de diğer çocuklar ve aileler tarafından istenmiyorlar. Okula gelmek gerçekten bu çocukları olumlu yönde etkiliyor mu sanmıyorum. Burada daha çok kendi hallerine bırakılmış gibiler, üzülüyoruz ama elimizden de pek bir şey gelmiyor (Ö 2).

Çocuklar okula düzgün şekilde gelemiyor, şartları kötü. Temel bakım becerilerinden yoksunlar, eğitimden önce düzgün şekilde yaşama şartlarının sağlanması lazım. Diğer aileler bu çocuklarla çocuklarının görüşmesini istemiyor. Bu durum da çocukların temizlik, yaşama şartları gibi durumlar da etkili. Öğretmenler de sınıflarında istemiyor çünkü bu çocuklarla ilgilenmek özel donanım istiyor ve bizde bu yok (Ö 4).

Orada yaşadıkları zorlukların yanında burada yaşadıkları zorluklara da yardımcı olamıyoruz çünkü şartlarının iyileştirilmesi lazım. Evleri yok, sokaklardalar. Diğer aileler çocuklarının sınıflarında istemiyor. Bu sadece onlarla ilgili bir durum değil genel olarak aileler belirli alışkanlıkları edinmemiş çocuklarla çocuklarının görüşmesini istemiyor. Belki daha düzgün şartlarda yaşasalar buradaki aileler de daha farklı tutum sergilerler diye düşünüyorum (Ö 6).

Katılımcıların ifadelerinden hareketle ailelerin sığınmacılardan rahatsız olmalarının temel noktalarından birinin sığınmacıların farklı bir milletten olmalarından öte yaşadıkları hayat koşullarının kötü olması ve çocukların bu şartlar nedeniyle temel bakım becerilerini kazanmamış ya da karşılayamamış olmalarıdır. Ayrıca bazı sığınmacı çocukların olumsuz davranışlar sergilemeleri de ailelerin bu çocuklara olumsuz tutum takınmasına neden olmaktadır. Aileler kendi çocuklarını sığınmacı çocuklardan uzak tutarak kendi çocuklarını çeşitli hastalıklardan, olumsuz davranışlardan koruyacaklarını düşünmektedirler. Her ne kadar bu koruma davranışı sığınmacı çocukların dışlanmasına neden olsa da öğretmenler bu durumun önüne geçmede yetersiz kalmaktadırlar. Çünkü öğretmenler Suriyeli çocukları tam olarak kendi öğrencileri gibi benimsememekte, bu durumu geçici bir durum olarak değerlendirmektedir. Ayrıca çoğunlukla sığınmacı çocukların ailelerine ulaşmakta güçlük çekmekte ve bir muhatap bulamamaktadırlar.

Destek ihtiyacı. Ülkemize göç eden sığınmacıların hem ağır koşullardan gelmeleri hem de yeni bir ülkeye, kültüre uyum sağlamak zorunda olmaları sığınmacıların birçok noktada destek görme ihtiyacına neden olmaktadır. Göç süreci sonunda en çok destek ihtiyacı olan

kesim ise çocuklardır. Çünkü çocuklar bu dönemde hem gelişimsel desteğe, hem yaşadıkları travmatik olayları atlama ve yeni geldikleri ülkeye uyum sağlamaya yönelik psikososyal desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (AlmqvistveBroberg, 1999; Fazel,Reed, Panter-Brick ve Stein,2012; Thabet, AbedveVostanis, 2004). Katılımcılar çocukların yaşadıkları travmaları atlatabilmeleri ve ülkeye uyum sağlayabilmeleri için onlara psikososyal destek sağlanması gerektiği konusundaki görüşlerini şu şekilde dile getirmektedirler:

Bu çocuklar çok zor şeyler yaşamışlar ve biz onlardan hiçbir şey olmamış gibi hayatlarına devam etmelerini bekliyoruz (Ö 1).

Bu çocukları ülkeye alıp eğitim vermeye kalktıysak adam akıllı yapmamız lazım. Onlara hem eğitsel hem de sosyal olarak destek olunması gerekiyor. Sadece okula kaydetmekle olmuyor ki. Bu konuda öncelikle bizlere, diğer çocukların ailelerine sonra da onlara yardımda bulunulması gerekiyor (Ö 4).

Çocuklar savaştan kaçtılar ama burada da farklı bir savaşın içine girdiler. Tabii ki şartları Suriye'dekilerle karşılaştırılmaz, burada can güvenliği gibi dertleri yok ama tam olarak faydalı olduğumuzu düşünmüyorum. Çünkü konuşmuyoruz, anlamıyoruz. Çocuklar ne tür travmalar yaşadılar bilemiyoruz (Ö 5).

Katılımcılardan bazıları sığınmacı çocuklara verilmesi gereken psikososyal desteğin onların okula kaydedilmesinden çok daha önemli olduğunu belirtmektedirler. Sadece okula gelmeleri ile çocukların okula uyum sağlayamayacağını, çok daha planlı ve sürekli olarak destek verilmesi gerektiğini düşünen katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Bu çocuklar eğer ülkemizde yaşamaya devam edeceklerse Türkçe öğrenebilecekleri ve toplumla kaynaşabilecekleri farklı bir programa ihtiyaç vardır (Ö 1).

Burası bir okul ama bu çocukların bizim verdiğimiz eğitimden faydalanabildiklerini düşünmüyorum. Sadece okula gidip geliyorlar. Onların kendilerini anlayabilecek birilerine ya da kendilerini ifade edebilecekleri bir ortama ihtiyaçları var. Buraya boş boş gelmeye değil (Ö 4).

Bu çocuklar şu anda sığınmacı konumundalar. Ama belki de uzun süre ülkemizde kalacaklar. Bu nedenle bu çocuklarla daha planlı ilgilenilmesi gerektiğini düşünüyorum. Benim burada bir iki oyun oynatmamla olacak iş değil (Ö 6).

Çocuklara verilebilecek desteğin sağlanması için gerekli olan birincil iletişim kanalı dildir. Fakat yaşanan dil problemi bu noktada da büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil engelinin çocuğa yapılacak olan psikososyal desteği de engellediğini düşünen katılımcıların konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

Çocuklardan birisi durup dururken ağlamaya, bağırmağa başlıyordu. Ailesi ile din kültürü öğretmenimizin yardımıyla konuştuk. Savaşta gözünün önünde iki kardeşi ölmüş. Rehber öğretmenimiz yardım etmeye çalıştı ama her seferinde çeviri yapacak birisini bulması çok zor oluyor (Ö3).

Çocuklarda ciddi şekilde özgüven eksikliği var. Aslında bunun nedenleri de tartışılabilir ama öncelikle çocukların kendilerine güvenleri desteklenmeli. Ama bunu ben sözlü iletişim kuramadan yapamıyorum (Ö 4).

Sınıfında dört tane sığınmacı öğrenci bulunan bir okul öncesi öğretmeni, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin okullara herhangi bir hazırlık yapılmadan yerleştirilmesi nedeniyle daha yoğun sıkıntılar yaşadıklarını ve kendilerinin de onlara nasıl yardımcı olabileceklerini bilmediklerini şu şekilde dile getirmektedir:

Çocuklar burada dışlanıyorlar, şaşkınlar. Çünkü kimse ile diyalog yok, yalnız kalıyorlar. Ne yapacaklarını bilmiyorlar. Devlet bunları buraya getirdi ama tamamen bize kaldılar. Ne yapacağımızı tam olarak bilemiyoruz, yardımcı olmak istesek de elimizden çok bir şey gelmiyor. Belki önceden bilseydik bu öğrencilerin geleceğini ona göre bir hazırlık yapardık. En azından çocukları alıştırdık ya da kendimiz hazırlanırdık. Ama damdan düşer gibi geldiler (Ö 2).

Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, Suriyeli sığınmacı çocuklar okullara yerleştirilirken gerekli planlamalar yapılmadığı için birçok sorun yaşandığı ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmada öncelikli sorunun dil farklılığı olduğu görülmektedir. Dil engeli alanyazında özellikle vurgulanan noktalardan biridir. Dil engeli sadece eğitim hizmetlerine erişimi engellemekle kalmamakta aynı zamanda sağlık, sosyal yardım almanın veya sosyal çevreyle etkileşime girmenin önünde büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Fazel, et al., 2012; Measham, et al., 2014; Ryan, Dooley ve Benson, 2008; Scheppers, et al., 2006). Dil engeli, çocukların okulda diğer çocuklardan izole edilmelerine ve yalnız kalmalarına neden olabilmekte, kendilerini ifade edemedikleri için içlerine kapanmalarına ya da saldırgan davranışlar sergilemelerine neden olabilmektedir (Yohani, 2010). Yapılan çalışmada da sığınmacı çocuklar öğretmenleri ve akranları ile iletişime girememekte, kendilerini ifade edememekteyiz. Eğitim sürecinin temelinde öğretmen-öğrenci etkileşimi olduğu düşünülürse bu çocuklar sadece formalite icabı okula gitmekte, okulun kendilerine kazandırmaya çalıştığı bilgi, beceri ve tutumdan çoğunlukla yoksun kalmaktadırlar. Ayrıca akranları ile de anlaşmakta güçlük çektikleri için sosyalleşemeyerek çoğunlukla yalnız kalmaktadırlar. Öğretmenlerden bazıları iyi niyetli olsalar bile böyle bir durumla daha önce karşılaşmadıkları için sorun çözme konusunda kendilerini yetersiz hissetmekte, sınıflarındaki diğer çocukların aileleri ile sığınmacı çocuklar arasında kalmaktadırlar.

Suriyeli sığınmacı çocukların aşmak zorunda olduğu diğer bir güçlük ise diğer velilerin dolayısı ile de çocukların kendilerine yönelik olan tutumlarıdır. Suriyeli çocukların içinde bulunduğu şartlar nedeniyle temizlik gibi temel bakım becerilerini karşılayamamaları diğer ailelerde rahatsızlık oluşturmaktadır. Verilen yanıtlar incelendiğinde ailelerin bu çocuklara yönelik olumsuz tutum sergilemesinin en temel nedeninin sosyo-ekonomik imkânsızlıklar ve bazı çocukların olumsuz davranışlar sergilemesi olduğu görülmektedir. Öğretmenler karşılaştıkları bu olumsuz durumları aşabilmek için veli ile görüşme imkânı bulsalar bile sağlıklı bir diyalog kuramamaktadırlar.

Mültecilerin ve sığınmacı çocukların yaşadıkları şeyler onlar üzerinde ciddi etkiler bırakmaktadır. Bu etkileri biraz olsun hafifletebilmek için öncelikle çocuklara psikososyal destek sağlanması gerekmektedir. Özellikle sığınmacı çocuklara okula gitme hakkı tanınması şüphesiz ki onların sosyalleşmesini ve buldukları ülkeye, ülkemize uyum sağlamasını kolaylaştıracaktır. Mülteci ve sığınmacı çocukların pozitif psikososyal uyumu, yerleşilen ülkedeki sosyal destek hizmetleri, kültürel bütünleşme, etnik ve kültürel olarak benzer yaşlıların varlığı ve okula aidiyet duygusu ile bağlantılıdır (Birman, et al., 2008; Kia-Keating ve Ellis, 2007; Kovacev ve Shute, 2004). Ancak katılımcıların verdiği yanıtlardan da anlaşılacağı gibi öğretmenler kendilerini bu konuda yeterli görmemekte, çocukların gelişimlerine katkı sağladıklarını düşünmemektedirler. Bu nedenle yardımcı olmak isteyen öğretmenlerin bile bu durum karşısında çaresiz kaldıkları görülmektedir. Öğrencilerin buldukları çevreye yönelik olarak aidiyet duygusunun gelişmesi bir yana sahip oldukları farklılıklar daha da vurgulanmaktadır.

Yapılan çalışma sonucunda Suriyeli çocuklar yoksulluk, dil ve kültür farklılığı, dışlanma gibi birçok sorunla çok erken yaşlarda baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Katılımcılardan birisinin söylediği “Çocukların ülkemize uyum sağlamasını kolaylaştırması beklenen bu uygulama ile aslında çocuklara bu ülkenin bir parçası olmadığını net bir şekilde hissettiriyoruz. (Ö4)” şeklindeki ifadesi son derece düşündürücüdür.

Yapılan çalışmada sığınmacı çocukların ilk karşılaştığı güçlüğü dil farklılığı olduğu saptanmıştır. Bu sorun sadece bizim ülkemizde değil dünyada sığınmacı alan birçok ülkenin genel sorunudur. Phinney, Horenczyk, Ljebkind ve Vedder(2001) tarafından yapılan çalışmada yeni göçmenlerin ilk etapta kendi dillerinde ve kültürlerine uygun şekilde desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Kirmayer ve diğerleri (2011) de çocukların göç sonrası yaşadıkları stres kaynaklarından en önemlilerinden birinin yeni bir dilde eğitim almak olduğuna değinmektedirler. Bu nedenle öncelikle bu çocukların göç etmeden önce ve göç sırasında yaşadıkları travmatik durumlar çözümlenmeli, özellikle barınma, ısınma, giyinme ve daha insani şartlarda yaşamalarını sağlayabilecek imkânlar tanındıktan sonra ülkemize uyum sağlayabilecekleri çalışmalar yapılmalıdır. Kirmayer ve diğerleri (2011), çocuğun zihinsel ve ruhsal sağlığını etkileyen faktörlerden birinin göç sonrası yerleşilen yerde ve okulda ayrımcılıkla ve sosyal dışlanma ile karşı karşıya gelinmesi olduğunu belirtmektedirler. Ülkemizde de sığınmacı çocuklar okullarda çeşitli sebeplerden yalnız kalabilmektedir. Bu çocukların okullarda olumsuz tutumlarla karşılaşmaması için planlı bir eğitim programına tabi tutulması gerekmekte temel düzeyde akranları ve öğretmenleri ile iletişime geçebilecekleri temel dil becerilerinin kazandırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Aboud, F. E. ve Doyle, A. (1996). Parentlandpeerinfluences on children'sracialattitudes. *International Journal of InterculturalRelations*, 20, 3/4, 371-383.
- Almqvist, K. ve Broberg, A. G. (1999). Mentalhealthandsocialadjustment in youngrefugeechildren 3½ yearsaftertheirarrivalSweden. *Journal of theAmerican Academy of Child&AdolescentPsychiatry*, 38(6), 723-730.
- Birman, D.,Beehler, S., Harris, E. M., Everson, M. L., Batia, K., Liataud, J. (2008). International family, adult, andchildenhancementservices (faces): A communitybasedcomprehensiveservices model forrefugeechildren in resettlement. *AmericanJournal of Orthopsychiatry*, 78(1), 121-132.
- Castles, S. (2003). Towards a sociology of forcedmigrationandsocialtransformation. *Sociology*, 31(1), 13-34.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları araştırma deseni*. (Çev. Ed. Demir, S. B.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Dinçer, O. B.,Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K. ve Çarmıklı, E. Ö. (2013). *Suriyeli mülteciler krizi ve Türkiye*. Sonu gelmeyen misafirlik. 08.08.2015 tarihinde <http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2013/11/18-syria-turkey-refugees/usakbrookings-report-final-version14november13.pdf> adresinden alınmıştır.
- Fazel, M.,Reed, R. V., Panter-Brick, C. ve Stein, A. (2012). Mentalhealth of displacedandrefugeechildrenresettled in high-incomecountries: Risk andprotectivefactors. *Lancet*. 379: 266-82.

- Güngör, M. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarının televizyon izleme alışkanlıkları ve anne baba tutumları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), 199-216.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. 17.07.2015 tarihinde [http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf) adresinden alınmıştır.
- İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (2013). *Sivil toplum örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli mülteciler için yaptıkları çalışmalar ile ilgili rapor*. 21.07.2015 tarihinde <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2012/06/Suriye-STK-Raporu.pdf> adresinden alınmıştır.
- Kia-Keating, M. ve Ellis, B. H. (2007). Belonging and connection to school in the resettlement: Young refugees, school belonging, and psychosocial adjustment. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 12, 29-43.
- Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A. ve diğerleri. (2011). *Common mental health problems in immigrants and refugees: general approach in primary care*. *Canadian Guidelines for Immigrant Health*. 17.07.2015 tarihinde <http://psychiatry.utoronto.ca/wp-content/uploads/2012/12/Kirmayer-et-al-2011-common-mental-health-problems-in-immigrants-and-refugees.pdf> adresinden alınmıştır.
- Kovacev, L. ve Shute, R. (2004). Acculturation and social support in relation to psychosocial adjustment of adolescent refugees resettled in Australia. *International Journal of Behavioral Development*, 28, 259-267.
- Measham, T., Jaswant, G., Rousseau, C., Pacione, L., Blais-McPherson, M. ve Nadeau, L. (2014). Refugee children and their families: Supporting psychological well-being and positive adaptation following migration. *Curr Probl Pediatr Adolesc Health Care*, 44, 208-215.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma. Desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. Ed. Turan, S.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev. Ed. Bütün, M. ve Demir, S. B.). Ankara: Pegem Akademi.
- Phinney, J. S., Horenczyk, G., Ljebkind, K. ve Vedder, P. (2001). Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective. *Journal of Social Issues*, 57, (3), 493-510.
- Ryan, D., Dooley, B., ve Benson, C. (2008). Theoretical perspectives on post-migration adaptation and psychological well-being among refugees: Towards a resource-based model. *Journal of Refugee Studies*, 21(1), 1-18.
- Scheppers, E., Van Dongen, E., Dekker, J., Geertzen, J ve Dekker, J. (2006). Potential barriers to the use of health services among ethnic minorities: a review. *Family Practice*, 23, 325-348.
- Sinclair, S., Dunn, E. Ve Lowery, B. (2004). The relationship between parental racial attitudes and children's implicit prejudice. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41(3), 283-289.
- Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu (2013). *Yok sayılanlar; kamp dışında yaşayan Suriye'den gelen sığınmacılar İstanbul örneği*. 11.08.2015 tarihinde

http://www.gocder.com/sites/default/files/projephoto/Yok_Sayılanlar_Suriyeliler_Raporu.pdf adresinden indirilmiştir.

Taylor, S. ve Sidhu, K. (2012). Supportingrefugeestudents in schools: Whatconstitutesinclusiveeducation? *International Journal of InclusiveEducation*, 16(1), 39-56.

Thabet, A.,Abed, Y. ve Vostanis, P. (2004). Comorbidity of PTSD anddepressionamongrefugeechildrenduringwarconflict. *Journal of Child PscychologyandPsychiatry*, 45(3), 533-542.

Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılarla ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkındaki yönetmelik (2015).

UNICEF. (2015). *Suriye insani yardım operasyonu*. 21.08.2015 tarihinde <http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=72&mnid=134&d=1&dil=tr> sitesinden alınmıştır.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Tıpkı Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yohani, S. (2010). Nurturinghope in refugeechildrenduringearlyyears of post-waradjustment. *ChildrenandYouth Services Review*, 32(6), 865-873.

Extended Abstract

Introduction: The civil war in Syria affects not only Syria but Turkey from economic, social and societal aspects. Hundreds of thousands of people escaping from confliction environment try to continue their lives in our country under very difficult conditions. Because of the illegal passages, it is not exactly known how many Syrian people live in Turkey right now. Many cautions have been taken in order for the future of refugee children to be affected from this situation at minimum level. One of these precautions is to allow the children to continue having education in various educational institutions. But it is controversial to what extent this approach results in desired way. The aim of this study is to determine the problems the Syrian refugee children studying in pre-school educational institutions in orientation period.

Method: In this study, in order to prevent the misunderstandings and failures in understanding Syrian refugee children because of their age and language difference, we worked with pre-school teachers, who closely know those children, observe them, and share their experience. For this purpose, interviews were conducted with 6 pre-school teachers working in different points of Samsun and having Syrian students in their classrooms. These teachers have been chosen via snowball sampling, one of the purposeful sampling methods. The occupational experience of these teachers varies between 4 and 21 years. Furthermore, there were 2-5 Syrian students in their classes. 2 of the teachers were working in independent day-nursery institutions, while 4 were working in pre-school classes within the elementary schools. Semi-structured interview method, one of the qualitative research methods, has been utilized in this study. The interview questions have been prepared via the literature research made by researcher, and then we cooperate with a pre-school teacher in order to ensure the

understandability of these questions. According to the responses obtained from the pre-practice, the final form of the questions has been shaped. The teachers thought to interview have been informed about the study, and the time and location of the interview have been determined with the ones wanting to participate in this study. The data obtained from the study have been analyzed via the content analysis technique. The interviews recorded have been translated into written form by the researcher in computer environment. All of the data obtained in the study have been coded by reading. During the coding, the different dimensions and the themes suitable for those dimensions have been determined in accordance with the objective of the study. The findings obtained from the study have been organized into 3 main themes. These themes are the native language problem, the attitudes towards Syrian refugee students, and the need for support. **Results and Discussion:** In this study, it has been observed that Syrian refugee students have important orientation problems in their present pre-school education institutions. The most important point in all of the interviews is that the children have many important problems because they cannot speak Turkish. Since they cannot speak Turkish, the children can communicate with neither their teachers nor peers. For this reason, they cannot socialize and are left out of the groups. Moreover, teachers cannot communicate with the parents and children since they cannot speak the native language of the student. Teachers don't want Syrian students in their classes because they have communication problems with them, and they think that they are "punished" by assigning Syrian students into their classes. Because the refugees in Turkey have migrated from very difficult conditions and they have to adopt themselves into a new country and culture, the support is needed in terms of many aspects. The children constitute the segment that requires the highest level of support at the end of migration process. The participants emphasize that providing the refugee children with the required psychosocial support is more important than registering them in school and that orientation into the school cannot be ensured only by going to the school but it requires more planned and continuous support. But the first step of supporting the children is the language to be used in communication. Bu the language problem experienced is an important problem at this point. It is seen that the teachers willing to help the children do not know what to do, cannot find the way out. At the same time, it has been determined that the children cannot settle in our country completely and are in refugee status, and have severe problems in basic necessities such as nutrition, sheltering, and cleanness. Participants especially emphasized that the Syrian refugee children draw attention because of their problems with personal cleaning, and that the parents warn their children about not interacting with Syrian children. In interviews, it has been found that there were many problems because the required preparations have not been made before registering Syrian children into the schools. Even if teachers are well-intentioned, they feel themselves ineligible because they have never experienced such a problem, and they get stuck between the refugee students and the parents of other students in class. And the Syrian children have to struggle with many problems at very young ages such as poorness, language and culture differences, and exclusion. It is very attention-grabbing that one of the participants stated that, through that practice supposed to ease the adaptation of the children in our country, we in fact get them feel that they are not a part of this country.